

## שומן הנימוח / הרב י"צ רימון

המרכז האקדמי לב - הלכות ביטול 17

- א. 3 שיטות הראשונים בטעם איסור ריסוק שלג
- ב. ריסוק שלג לא בידיים
- ג. סתירה לכאורה בין הבית יוסף לשולחן ערוך
- ד. דרכים לישוב השו"ע - בין הלבוש והט"ז למג"א
- ה. בשיטת הרמ"א - בין אינפנדה לבין רוטב
- ו. פסיקת הלכה לאשכנזים ולספרדים
- ז. לקראת ההמשך

### א. 3 שיטות הראשונים בטעם איסור ריסוק שלג

שלום לכולם! אני שמח שב"ה אנחנו חוזרים ללימוד שלנו, ואנחנו נלמד יחד את סוגיית שומן הנימוח, הסוגיה הזאת היא אחת הסוגיות הכי משמעותיות הלכה למעשה בנושאים שקשורים לחימום אוכל בשבת.

במסכת שבת הגמרא מביאה ברייתא בעניין ריזוק שלג:

ואין מרזקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו. אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש.

(בבלי שבת נא:)

אסור לרסק שלג בשבת. לרסק שלג בשבת, זה קורה רק כשיורד שלג, אז ילדים אוהבים לקחת שלג ולרסק. אבל זה פחות חשוב לנו, השאלה היא 'למה אסור?', והשאלה הזו משליכה אחר כך עד כמה זה נפקא מינה לכל מיני דברים אחרים בימינו. ומצאנו בראשונים שלוש דעות למה אסור לרסק שלג בשבת. השיטה הראשונה, שיטת רש"י. רש"י אומר:

כדי שיזובו מימיו - משום דקא מוליד בשבת, ודמי למלאכה, שבורא המים האלו.

(רש"י שבת נא:)

שיטה שניה, אומר הרמב"ם בפרק כא הלכה יג, שיש כאן גזירה שמא יסחוט פירות העומדים למושקים. אז זה משהו אחר לגמרי, זה גזירה שמא תסחט פירות. ושיטה שלישית, שיטת התרומה - משום 'נולד'. משום מוליד, למעשה. אני אומר 'מוליד' ולא נולד, אני לא סתם אומר מוליד, אנחנו נראה אחר כך הגדרות. זה כאילו מוליד, כאילו יצרת משהו בשבת. זה לא הנולד הקלאסי שיש לנו, למה? כי איסור נולד הוא בדרך כלל כמעט 'יש מאין', זה לא שלקחת משהו ושברת, זה לא נולד. נולד זה ביצה שנולדה ביום טוב, דבר שלא היה ופתאום נוצר. כשאתה לקחת ורק שינית צורה - אנחנו נקרא לזה 'מוליד', זה דומה לנולד, זה אותה משפחה, אבל זה משהו דרבנן כזה של מוליד.

### ב. ריסוק שלג לא בידיים

האם אפשר לקחת שלג, ולא לרסק אותו בידיים, אלא לשים אותו ליד המדורה שיתחמם? אז זה מאוד מעניין, רש"י אומר 'דמי למלאכה שבורא את המים', אבל גם רש"י מזכיר ש'מוליד בשבת', גם רש"י מזכיר את הדבר הזה. אבל רש"י יותר מגדיר לנו ש'דומה למלאכה שבורא את המים'. האם אתה יכול לקחת שלג ולהפשיר אותו, לא בידיים, לא בכוח, פשוט לשים אותו ליד המדורה ושיפשיר מעצמו?

לפי הרמב"ם לא צריכה להיות בעיה, כל הבעיה של הרמב"ם זו גזירה שאתה תסחט פירות - אם אתה תסחט את השלג תבוא לסחוט פירות. אבל אם אתה לא סוחט את השלג, אתה שם אותו ליד האש והוא מפשיר מעצמו, אז לפי הרמב"ם לא צריכה להיות

בעיה; לפי התרומה, תהיה בעיה, כי אתה לקחת קרח והולדת מים. אז לא עשית את זה בידיים, עשית את זה במדורה, אבל הולדת מים. אז אם הבעיה היא מוליד, אז יש כאן בעיה; ולפי רש"י, אם נבין את רש"י כמווליד – אז תהיה בעיה, אבל אם רש"י זה יותר דומה למלאכה, אז לכאורה גם לפי רש"י יותר דבר אקטיבי, ואז לכאורה לשים ליד האש לא תהיה בעיה.

הבית יוסף מביא את האפשרויות האלה בד"ה 'ואסור', הברייתא אומרת שמותר לתת לתוך הקערה, שזה בסדר, זאת אומרת שאם יש לך קערה עם נוזלים – לתוכה אתה יכול להוסיף את הקרח, מה שאנחנו רגילים היום שלוקחים קוביית קרח ושמים בכוס ריקה זה אולי בעייתך, אבל שמים בכוס עם קוקה קולה – אין בעיה. אז למה אין בעיה? לפי רש"י והרמב"ם ברור שאין בעיה, כי לא עשית פעולה, לא ריסקת, שמת במים, אז לפי רש"י והרמב"ם ברור שלא תהיה בעיה, כי אנחנו דורשים פעולה אקטיבית. אבל כאן גם לפי התרומה כנראה שלא תהיה בעיה, כך כותב הבית יוסף, כיוון שהקרח לא ניכר, הוא נבלע בתוך המים. יש כבר מים, ואתה לוקח קרח ומוסיף לתוך המים האלה, אז כיוון שזה לא ניכר זה בסדר. כלומר, אנחנו לומדים כאן שגם בשיטה של התרומה, של המוליד, זה לא לגמרי נאסר תמיד, אלא רק אם זה נראה כמווליד. גם אם באמת הולדת, כי לקחת את הקרח והפכת למים, זה לא תהיה בעיה אם לא שמים לב לזה. כלומר, יש לנו איזה מוליד מיוחד פה, הבעיה של המוליד זה מוליד שהוא ניכר, כל עוד זה לא ניכר זה בסדר.

והבית יוסף אומר, אולי אם מדובר על שומן בקערה, אז אם נבלע בתוך הדברים – יהיה בסדר לפי התרומה; אך אם הוא צף למעלה וניכר – אולי תהיה בעיה לפי התרומה, בגלל שהוא ניכר אולי תהיה בעיה.

ועוד, אומר הבית יוסף, שלבעל התרומה "מותר להחם בשבת חתיכת בשר שמן ואף על פי שמקצתו זב". אז בעל התרומה מסכים

שמוותר לחמם אם רק קצת זב. גם בעל התרומה מסכים שאם רק קצת נהיה נוזלי, לא הכל, אלא 'מקצתו זב', זה יהיה בסדר. עכשיו, האם מותר להפשיר כשהכל זב, אבל להפשיר לא בידיים? אז הבית יוסף מסכם, שכיוון שאיסור מוליד זה חשש דרבנן, לכן ניתן להקל כדעת רש"י והרמב"ם, להניח שומן ליד האש כדי שיפשיר, ולא לחשוש למוליד.

### **ג. סתירה לכאורה בין הבית יוסף לשולחן ערוך**

אחר כך הבית יוסף דן ב'אינפנדא', שזה מאכל עד היום בברזיל ובעוד מקומות בדרום אמריקה, בצק כפול כזה, ממלאים את זה בחתיכות של שומן, וכשמחממים השומן זב החוצה, הם טוענים שזה מאוד טעים, עושה רושם שזה גם מאוד בריא. סתם. אז הדבר הזה, הבית יוסף דן באינפנדא, ואז הוא אומר שבעל התרומה אסר משום נולד, ולעומת זאת הסמ"ג והסמ"ק ורבינו יחיאל מפרזו כתבו להתיר כיוון שאינו עושה פעולה בידיים. אז בינתיים זה כמו שראינו.

ואז הבית יוסף כותב על דברי רבינו יחיאל הפתעה חדשה, פתאום משהו חדש:

**ועוד דמשמע דלרבינו יחיאל שרי לחמם שמן זית אפילו במקום שהיד סולדת ובהדיא אסיקנא בפרק כירה דשמן יש בו משום בישול והפשרו זהו בישול:**

**(בית יוסף אורח חיים סימן שיח)**

כלומר, הבית יוסף אומר ד'גע, יש כאן עוד בעיה, אנחנו כל הזמן מדברים על נולד, שכחנו את בעיית בישול. אם אתה מחמם בצורה שאין בעיית בישול, בסדר. אבל הוא אומר, רבינו יחיאל התיר לחמם אפילו במקום שהיד סולדת בו, ולכאורה זה בעייתך, כי אנחנו יודעים בצורה מפורשת שבשמן 'הפשרו זהו בישול', זה צריך להיות אסור.

כלומר, לפי הבית יוסף, אם מסכמים להלכה מה שיוצא, חימום 'אינפנדה' מצד נולד מותר, מצד בישול אסור. זה מה שיוצא ממסקנת הדברים לפי הבית יוסף.

עכשיו, אחרי שראינו את הדבר הזה, אנחנו קוראים את השולחן ערוך, בתמימות. בואו נראה מה אומר השולחן ערוך:

**מותר ליתן אינפנדה כנגד האש במקום שהיד סולדת**

**ואף על פי שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח.**

**(שולחן ערוך אורח חיים סימן שיח סעיף טז)**

כלומר, לפי השולחן ערוך מותר לחמם אינפנדה בשבת אפילו אם היד סולדת. ובקיצור, זה אומר שאנחנו תקועים עכשיו, כי משום מה השולחן ערוך והבית יוסף זה אותו בנאדם, והבית יוסף אמר שאסור לחמם אינפנדה מצד בישול, הוא אמר שמצד מוליד אפשר להקל כי זה איסור דרבנן, אבל מצד בישול צריך לאסור; וכאן, בשולחן ערוך הוא פוסק שמותר לחמם אינפנדה בשבת אפילו במקום שהיד סולדת, כלומר שאין חשש לבישול.

#### **ד. דרכים לישוב השו"ע – בין הלבוש והט"ז למג"א**

מה הישוב לשולחן ערוך?

אז אפשרות אחת להגיד שמדובר על טעות סופר בשולחן ערוך, זה מה שהלבוש אומר, שיש טעות דפוס, טעות קטנה – בשולחן ערוך כתוב 'במקום שהיד סולדת בו' וצריך תיקון קל ולכתוב 'במקום שאין היד סולדת בו'. אז זהו תירוצו של הלבוש, הלבוש חושב להלכה שבאמת אסור לבשל אינפנדה בשבת, אסור לחמם שומן הנימוח, אסור לחמם רוטב בשבת, בגלל בעיית בישול. אז בעיית נולד אפשר להתגבר, אז אולי הוא יתיר קרח, אולי השולחן ערוך יתיר לקחת קרח ולשים בתוך כוס אפילו ריקה, אם אתה לא מרסק, זה בסדר, כי בנולד הוא הקל בגלל ספק דרבנן כדעת רמב"ם ורש"י. אבל כאשר מדובר על בעיית בישול הוא מחמיר.

הט"ז בסעיף קטן כ אומר דברים דומים. הט"ז אומר שהשולחן ערוך חזר בו ממה שכתב בבית יוסף, תכף נראה למה זה בסוף דומה, והוא אומר שזה נכון שהשולחן ערוך כותב להתיר אפילו במקום שהיד סולדת, אבל הוא מתכוון שאתה תוציא את השומן לפני שהוא יגיע ליד סולדת. כלומר, יש בעיית בישול באינפנדה, אבל אין טעות בגירסא. בדרך כלל אנחנו אוסרים לקחת דבר לא מבושל ולשים אותו במקום שהיד סולדת גם אם תתכוון להוציא אותו קודם, יש איסור דרבנן, לא מחממים במקום שהיד סולדת כי אולי תשכח. באינפנדה, כאן כיוון שיש סברות להקל, הוא התיר לחמם במקום שהיד סולדת אם אתה תיקח את זה משם לפני שזה יגיע ליד סולדת. כלומר, בסופו של דבר גם לפי הט"ז יש בעיית בישול באינפנדה.

המגן אברהם כותב קצר, קצת מסובך בלשון, אבל הוא אומר שבאמת אין איסור בישול בשומן הנימוח. הבית יוסף דיבר על שומן לא מבושל בכלל, ולכן הוא אמר שיש בעיית בישול, והשולחן ערוך דיבר על אינפנדה שזה דבר מבושל. הרי ראינו בבית יוסף, שהוא מדבר על חימום שומן, שמן זית. הוא מדבר על שמן. הגמרא דיברה על שמן לא מבושל, כשהגמרא אמרה 'הפשוטו זהו בישולו' היא דיברה על שמן לא מבושל, היא בכלל עסקה בסוגיית בישול. אז הגמרא דיברה על דבר לא מבושל, הבית יוסף דיבר על דבר לא מבושל, לכן הבית יוסף אמר שגם כשאין בעיה של נולד יש בעיה של בישול. אבל בשולחן ערוך הוא מדבר בכלל על דבר מבושל, לכן אין כאן בעיה.

#### **ה. בשיטת הרמ"א – בין אינפנדה לבין רוטב**

עכשיו השאלה היא למה זה מותר, הרי יש בישול אחר בישול, אז זה צריך להיות אסור. למה שומן הנימוח מותר? במיוחד לשולחן

ערוך שפסק שבישול אחר בישול בלח הוא דאורייתא! רק לפני שנברר את זה, נציין את דברי הרמ"א, הרמ"א כותב:

**וכ"ש קדירה שיש בה רוטב שנקרש, שכשהשומן נימוח אינו בעין, דשרי. (רבי יוחס ח"ג) ויש מחמירין (ר"ן פרק ב"ט). ונהגו להחמיר, מיהו במקום צורך יש לסמוך אסברא ראשונה.**

**(שולחן ערוך אורח חיים סימן שיח סעיף טז)**

אז הרמ"א כותב שנהגו להחמיר, ובמקום צורך יש לסמוך על סברא ראשונה. למה נהגו להחמיר? האם בגלל בעיית נולד או בגלל בעיית בישול?

המגן אברהם בסעיף קטן מב אומר שסיבת החומרא היא לא בגלל בישול, אלא בגלל נולד. זה מאוד חשוב, זו קולא נורא גדולה, מאוד משמעותית. כלומר, הוא חושב שהרמ"א גם כן מקל בדבר הזה.

עכשיו, הרמ"א אומר שאם יש רוטב אז זה עוד יותר בעייתי, אבל לא ברור למה בדיוק. הרמ"א אומר שברוטב בעיית הנולד קטנה יותר, אבל ברוטב בכל אופן יש בעיה גדולה יותר. למה?

המגן אברהם מסביר שברוטב בעיית נולד קטנה יותר אבל ברוטב יש בעיית בישול כי זה לא קרוש. כלומר, מצב נולד רוטב קל יותר, אבל מצד בישול רוטב בעייתי יותר.

מה ההבדל בין רוטב לבין אינפנדה? למה ברוטב יש בעיה של בישול ובאינפנדה אין בעיית בישול?

אז אני אומר מהר שלוש תשובות שעולות מדברי האחרונים. הפרי מגדים דן בזה, והסבר אחד שעולה אצלו, שאינפנדה זה אוכל ולכן אין בו איסור בישול, הרוטב הוא משקה ובגלל זה גם כשהוא קרוש זה רק תחפושת, הוא לא באמת קרוש. באמת שומן הנימוח זה אוכל ולא משקה, רוטב הוא משקה. אז גם אם עכשיו הוא נקרש זה רק תחפושת, ולכן זה מוגדר כשתיה ולא כאוכל, ויש בזה בעיית בישול.

אפשרות שניה, אומר הפרי מגדים, אולי רוטב המגן אברהם אסר כי זה קרוש רק מלמעלה, ומלמטה יש נוזל, ולכן הוא אסר כי הכל נוזל. אז בעיית נולד אין, כי אם זה קרוש מלמעלה ונהיה נוזלי אז זה נכנס לתוך הנוזל ואין בעיית נולד, זה כמו קערה. אבל בעצם יש בעיית בישול.

והלבושי שרד אומר הסבר אחר, שברוטב שהוא צלול יש בעיית בישול, כלומר מדובר על רוטב שהוא לא קרוש כל כך, כמו האינפנדה, ולכן אין בו בעיית נולד, כי הוא לא קרוש כל כך, אז ממילא זה לא בעיה של נולד, כי אתה הופך אותו לנוזלי, הוא לא הפך מקשה לנוזלי אלא הוא הפך ממעמד ביניים לנוזלי. אבל מצד שני, בגלל שהוא במעמד ביניים יש בו בעיית בישול.

מה הנפקא מינה בין כל ההסברים האלה? האם אתה יכול לקחת מרק ולהקפיא אותו, ולחמם אותו בשבת? האם מרק קפוא דומה לאינפנדה? מצד אחד, אם אני אומר שצריך להיות קשה, אז מרק קפוא הוא קשה; אבל אם אני אומר שאין בעיית בישול רק כשמדובר על אוכל, ושומן הנימוח זה אוכל, אבל רוטב זה לא אוכל, אז מרק קפוא זה 'שתיה קפואה', אז זה כאילו בתחפושת, לפי ההסבר הראשון של הפרי מגדים זה צריך להיות אסור, מרק קפוא לא יעזור לנו.

את השאלה הזאת שלחתי לפני שלוש שנה לרב עובדיה, הייתי שולח לו הרבה שאלות והוא ענה לי על כולן, על זאת הוא לא ענה לי משום מה. מאוחר יותר, אחרי שנים, הוא כתב שבאמת מרק קפוא לא עוזר. זה שתקפיא מרק זה לא עוזר. שומן הנימוח זה כאילו בצורה טבעית, מרק כאילו הוא קפוא בצורה לא טבעית, אז זה לא נחשב כשומן הנימוח.

## 1. פסיקת הלכה לאשכנזים ולספרדים

להלכה, למרבה הפלא, המשנה ברורה פוסק להקל, שאין בעיית בישול באינפנדה. שזה ממש מפליא, אני לא יודע אם היינו פוסקים ככה, אבל ככה המשנה ברורה פוסק. והוא מסביר למה אין בעיית בישול, כי זה היה יבש עכשיו, אז למרות שזה יהיה נוזלי אחר כך, אין בעיית בישול. והמשנה ברורה שם בשער הציון מביא רשימה של אחרונים, והוא כותב 'דלא כלבוש וט"ז', המשנה ברורה הכריע לא כמו הלבוש והט"ז. והדרך הזו מקובלת על רוב הפוסקים, גם ספרדים וגם אשכנזים. כך עולה משולחן ערוך הרב שיח כז, למרות שיכול להיות שהוא חזר בו, אבל כך הוא כותב שם; כך פסק החזון איש; כך פסק הרב פינשטיין בשו"ת אגרות משה; כך כותב הרב עובדיה בלווית חן שם בס"ק מז.

ולמעשה אנחנו מקלים שאין בעיית בישול בשומן קרוש. עכשיו, זו קולא מאוד גדולה, כי קודם כל לספרדים אין בעיה לקחת בשבת רוטב קרוש לשים אותו על הפלטה, למרות שהוא יהיה נוזלי, אין בעיה לא מצד נולד כי השולחן ערוך פסק להקל בנולד, אמרנו 'ספיקא דרבנן' והוא פסק להקל כדעת רש"י והרמב"ם, ואין בעיית בישול כי להלכה אנחנו פוסקים שאין בעיית בישול באינפנדה. אז לספרדים מותר לקחת רוטב קרוש ולחמם על הפלטה בשבת. קומה על קומה או לא קומה על קומה, זה כבר עניינים של מחזי כמבשל, דרבנן.

לאשכנזים לא תהיה כאן בעיה של בישול, כי פסקנו שאין בעיית בישול בשומן הנימוח, אבל יהיה כאן בעיה של נולד. נגיד, טוב אז מה הרווחנו? כי יש בעיה של נולד, אז עדיין צריך לאסור. אבל יש המון נפקא מינות להלכה. קודם כל צריך לדעת, הרמ"א כותב שבמקום צריך אפשר לסמוך להקל, ונולד גם לרמ"א אפשר לסמוך להקל. יש מקרים שבהם יש צורך, יש לפעמים צורך של זקן או חולה, ויש גם צרכים אחרים, שאתה בא עכשיו לחמם את העוף

בשבת והוא מלא בשומן ואתה לא יודע מה לעשות, כי אם אתה תוציא אז אולי יהיה בעיה של בורר, ועכשיו אתה צריך לחמם, אז הרמ"א אומר שבמקום צורך אפשר להקל. בלי לדבר על חשש בדרבנן שיש עליו מחלוקת גדולה, לא מצד בישול. אז אתה יותר רגוע, אתה יודע שבמקום צריך יש מקום להקל. ויש מקום להקל בעוד כמה וכמה מקרים לשיטת הרמ"א, אנחנו נצטרך לדבר עליהם, מכיוון שאתה מדבר גם לשיטת הרמ"א על חומרא - יש מקום להקל ולמצוא כל מיני מקרים שגם אשכנזים יכולים להסתדר עם רוטב, שיהיה להם קצת רוטב בשולחן כשמדובר על שומן הנימוח.

## 2. לקראת ההמשך

אנחנו נצטרך להבין למה מקלים בשומן הנימוח, הרי בסוף הוא נהיה לח, מה הסברא להקל? אנחנו נצטרך להבין מה קורה בכל מיני אבקות נמסות, מה הדין באבקה נמסה, ואיך מתייחסים לאבקה נמסה? ואנחנו נצטרך לראות קצת הלכה למעשה איך מתרגמים את כל הדבר, ואת זה נעשה בעזרת ה' בשיעור הבא. אפשר לחזור על הדברים האלה, אפשר לחזור בספר שלי על בישול, אם אין לכם אני יכול לשלוח לכם את הטקסט של הדברים, שיהיה לכם את הדברים שלמדנו עד עכשיו, שתסדרו אותם טוב, אנחנו מתקרבים כבר לקראת סוף הזמן, צריך לדעת טוב את כל מה שלמדנו, לשלוט טוב.

ואחר כך הנושא הבא יהיה בע"ה בישול אחרי אפיה, שזה נושא מרגש, כידוע שיטת היראים, והבנת השולחן ערוך, בעזרת ה' יתברך.